

Vaizdo ir atminties sąveikos metaforiškoje S. Eidrigevičiaus dailėje

INGA LAUŽONYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas
ingalauzonyte@gmail.com

Straipsnis skirtas kūrybai vieno iš ryškiausių Lietuvos kūrėjų-plakatištų Stasio Eidrigevičiaus, sukūrusio savitą, į nieką nepanašų metaforinių vaizdinių, simbolių, subtilių spalvinių sprendimų bei išraiškingų plastinių formų pasaulį. Jo kūriniai verčia apmąstyti subjektyvios istorijos ir atminties, kuri tampa svarbia mentalinio gyvenimo medžiaga, ryšius. Menininkas, savo kūrinuose išryškindamas siurrealistinius alogiškus vaizdinius, neįprastas meno formas, stilistinių struktūrų metamorfozes, siekia atskleisti liaudies sakmių, pasakojimų, legendų efektyvumą, pasitelkdamas savitą etnologinių tradicijų, savo tautos kultūros istorijos interpretaciją. Šiame tekste pagrindinis dėmesys sutelkiamas išryškinti Eidrigevičiaus vaizduotės, aktyvios sąjaušos kalbos, vaikystės prisiminimų pasaulio, metaforinio simbolinio mąstymo meninės raiškos pagrindinių stilistinių kūrybos pagrindiniams bruožams. Ypatingas dėmesys skiriamas atskleisti jo pasaulėjautos, sąjaušos meninės kūrybos proceso, plastinės raiškos formų savitumui.

Esminiai žodžiai: Stasys Eidrigevičius, Lietuvos dailė, vaizdas, atmintis, metaforiškumas.

XXI a. pirmaisiais dešimtmečiais stiprėjant galingoms medijų skleidžiamoms niveliacijos tendencijoms, vis intensyviau menininkai ieško savo kultūrinės savasties, kuri dažniausiai siejasi su nesąmoninga vaikystės vizijų simboline ir metaforine raiška, iš sąjaušos pasaulio gelmių išnyrančiomis atmintyje jau tarsi išdilusiomis praeities istorijomis. Kita vertus, plačius pasaulio pažinimo horizontus užkariaujanti dabartinės postmodernios technogeninės civilizacijos medijų kultūra ir naujos vizualumo raiškos priemonės atveria dailininkams naujas kūrybinės vaizduotės raiškos galimybes, kurios dažniausiai siejasi su savo vaikystės, intelektualinės

biografijos faktų bei prisiminimų pasaulio asmenine refleksija.

Pagrindiniu savo postmodernaus vizualumo raiškos formų tyrimo objektu pasirinksiu dailininką Eidrigevičių, kuris, gimęs Lietuvos provincijoje, Mediniškių kaime Panevėžio apskrityje, visą savo kūrybinį kelią tarsi ieškojo spalvingo vaikystės rojus prarasto pasaulio. Dar dailės studijų metais Vilniuje jo sukurti kūriniai išsiskyrė originalia stilistika, meninio mąstymo metaforiškumu, tapybinių formų autentiškumu, pasakų motyvų perteikimo simboliniu ir metaforišku vaizdingumu. Vienas iš būdingiausių šio menininko kūrybos bruožų – vyraujantis vienatvės,

susimąstymo, dažnai liūdesio jausmas, lydymas žaidybinių alegorinių elementų. Nuolat menine linkme judėdamas į priekį, Eidrigėvičius plečia pasaulio suvokimo erdves ir meninės raiškos priemonių galimybes. Todėl jam dažnai būdinga tam tikrą laiką kurti vienoje dailės srityje, o vėliau susitelkti vis į kitą. Stasys, paklaustas apie dar neišbandytus meno žanrus, juokaudamas teigia: „Baletas“. Tačiau ir čia jis neslepia savo pomėgio stebėti operos ir baleto spektaklių.

Stiprų poveikį Stasio kūrybai dar studijų laikais darė sutikti dėstytojai: grafikas Rimtautas Gibavičius ir tapytojas Jonas Švažas, kurie skatino humanitarinės ir meninės kultūros plėtotę ir kvietė klausytis klasikinės muzikos. Šie pedagogai buvo subtilūs modernistinės dailės žinovai, kurie atverdavo horizontus į plačius modernistų autentiškos meno formos ieškojimo pasaulius. Jie ir kiti pedagogai daug nuveikė saugojant ir puoselėjant būsimo mūsų dailės korifėjaus meninio stiliaus savitumą. Neatsitiktinai šis LTSR dailės institutą (dabar Vilniaus dailės akademija) auklėtinis 2009 m. tapo jos garbės daktaru.

Siekiant dar geriau perprasti menininko kūrybai įtaką dariusius veiksnius, reikia atsižvelgti į jo praeitį, gimtuosius namus, vaikystę. Gyvenant gamtos apsuptyje, visuomet jam buvo svarbus kaimas, jo žmonės, spalvingas gyvūnijos pasaulis ir ryšys su juo. Nuolatiniai vaikystėje ir paauglystėje atliekami kaimo darbai užgrūdino, išugdė darbštumą, kantrumą. Todėl savo gimtinę menininkas įvardija svarbiausia Gyvenimo akademija, kuri panaši į oro uostą, iš kurio pakyla, prisiliečia prie to, ką teko išgyventi, patirti, pamatyti. Gal todėl Stasio darbuose

nuolat atkartojamas metaforiškas gimtinės peizažas, lietuviškai archajiški gamtos švytėjimo vaizdiniai. Kaip pats teigia, jo kelionė į pasaulį prasideda būtent nuo tėviškės aplinkos, kurioje ir personažai, ir atmosfera, ir visi fantazmai atsispiria nuo tos vietos.

Eidrigėvičiaus kūrybai būdingas intymus kontaktas su žiūrovu, kai jo vaizduojami personažai žvilgsniu užmezga dialogą žvelgdami tiesiai į akis. Šį kontaktą ryškiausiai pajuntame su bene ryškiausiu Stasio vaizduojamu kaukės – veido kūrybos motyvu. Būtent jo kaukės ir veido vaizduojamas santykis yra ištis ypatingas, nes jie lyg kylantys vienas iš kito, nuolat papildantys vienas kitą, taip tampantys vienu. Žvelgiant šioje kaitos transformacijoje, įdomu tai, kad vienu metu nenublanksta nei kaukė, nei veidas. Dažnai galima pamanyti ir spėlioti, kad Stasio vaizduojamos žmogaus portretinės kaukės yra tarsi atspindys paties savęs, tampančios autoportretais. Bet galbūt tai tik simuliakras, pasakojantis ne apie save, bet apskritai apie žmogų. Per veido kaukes pastebime, kaip Stasį labiausiai jaudina dvasinės žmogaus kolizijos, individo kontaktas su pasauliu. Iš pirmo žvilgsnio atrodantys vieniši ir nuliūdę lyg į savo giluminį gyvenimą pasinėrę menininko vaizduojami herojai sujungia visą jo kūrybinę sintezę į bendrą visumą.

Carlo Gustavo Jungo pasekėja Jolande Jacobi savo analitinės psichologijos darbuose išskiria svarbų kaukės – *nomen omen* – vaidmenį: ji pabrėžia, kad kaukė tarsi pozicija, kuri gali tarpininkauti tarp išorinio ir vidinio pasaulio taip sauganti tikrąją žmogaus prigimtį. Gal todėl ir Stasio ironiškos, simboliškai vaizduojamos kaukės

atlieka dvilypę misiją: buities banalume atskleidžia būties mistifikaciją, tokiu būdu išgrynindamos ir įtvirtindamos vaizduojamo veikėjo ir žiūrovo laikyseną, santykį su juo. Eidrigėvičiaus kaukės – veido simboliškumas sukuria jų vienovę tarsi nutrinamos ribas tarp to, kas paslėpta ir to, kas slepia, padedant savotiškai žiūrovui apsisvalyti ir išsilaisvinti. Maskavimasis, kaip teigia Jolande Jacobi – yra egzistencinė būtinybė, kuri formuoja asmenybę. Už menininko vaizduojamų kaukinių personažų išvelgiame jautrias, sukrėstas pasaulio, melancholiškas asmenybes, tačiau tuo pat metu apvaliai akylas tarsi nemirtingai žiūrinčias į pasaulį akis.

Nors Eidrigėvičiaus kūryba pilna fantastikos ir paradokso elementų, tačiau nuo tikrovės neatitrūkimą liudija vaiko paveikslas. Pirmąsias Stasio gausiai pavaizduotas vaiko iliustracijas galime pamatyti V. Misevičiaus knygoje *Danuko Dunduliuko nuotykių* (1979), kurioje pasakojamas mokinių gyvenimas. Ją iliustruodamas Eidrigėvičius nenusileidžia humoristiniams rašytojo tonui, pats naudodamas jam būdingų alogizmų, hiperbolių, kurie atitinka vaikišką komiško jausmą. Tik kiek vėlesnėse dailininko iliustracijose vaiko paveikslas pradeda kisti, pereidamas prie susimąstymo, melancholijos atspalvių, kurie išryškėja sustingusiame vaiko žvilgsnyje. Besikeičiant ir kūno santykio proporcijos atsiranda priešprieša meilau, besišypsančio vaiko stereotipui, kurį galime pamatyti Stasio iliustruotose E. Mieželaičio *Čyru vyru*, *Dainos dienoraštis* knygose.

Eidrigėvičiaus, kaip ir daugelio intelektualų XXI a. pradžios menininkų, kūryboje savitai susipina universalūs ir lokalūs vizu-

alaus pasaulio suvokimo pradai. Globalus Eidrigėvičiaus kūrybos vizualumas kausto ne tik publikos dėmesį, sujudina kultūrinę refleksiją, bet ir daro reikšmingą įtaką atminties įprasminimui. Jo pabrėžtinu netgi reikšmingu vizualumu išsiskirianti kūryba pirmiausia atsiremia į atminties raiškos patirtis, kurios dar labiau stiprina emocijų, estetišką, intelektualinį paveikumą. Šv. Augustinas kalbėdamas apie atmintį, ją traktavo ne tik kaip vidinės sąmonės monadą, bet ir aiškinosi, kaip ji susijusi su pasaulio pažinimu. Vien tai, kad Stasio kūryba įvertinta daugybėje pasaulio šalių, ne tik Europoje, Amerikoje, Azijoje parodo kūrėjo intelektualinę patirtį, gebėjimą ją dalytis su kitais. Stasys tarsi *keliautojas* kūrėjas, kuris savo drąsia vaizduote geba žaisti su žmogaus ekspresija, kurti nenusėjamas istorijas, pilnas vaizdinės atminties, priešingai nei tai daro kūrėjas *turistas*, iš anksto žinantis nuspėjamus kelionės maršrutus. Anot dailininko ir rašytojo Henry Millerio (1994), tikrasis keliautojas yra tas, kurio kelionės tikslas – ne vieta, o dalykų matymas, interpretavimas kitokiomis akimis¹. Būdamas svetur ir paprašytas prisistatyti Eidrigėvičius dažnai poetiškai uždainuoja: *...teka saulelė rytuose / krinta rasa nuo šakų / mylimas jau išvažiuoja / tolimu karo keliu*¹, taip rodydamas savo ir nacionalinę kultūrą, pabrėždamas lietuvių kalbos grožį. Tai rodo kokia jam svarbi netolimos praeities istorinė žmogaus patirtis, tautinis šaknų išsaugijimas.

1 Iš menininko Stasio Eidrigėvičiaus dienoraščių „Kultūros baruose“. Prieiga per internetą: <<https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1165822/stasio-eidrigевичiaus-laimes-trupiniai-briuselyje>> [žiūrėta 2020 04 25]

Neatsitiktinai menotyrininkas Algis Uždavinsys (2013) akcentuoja būtiną Lietuvos dailėtyrininkų užduotį – drąsiau interpretuoti nacionalinę kultūrą, atskleisti jos privalumus ir nesėkmes. Galbūt tai vienas iš būdų integruotis kosmopolitiškame mene išsaugant nacionalinį savitumą, reprezentavimą, sąlytį su pasauliu, kas ryškiai atsiskleidžia Eidrigėvičiaus darbuose. Kalbėdami apie Stasio vaizdo ir atminties sintezės koegzistavimą kūryboje, galime pastebėti ir reaguoti į praeities ir dabarties poreikius, darant įtaką asmens savirefleksijai, visuomenės savivokai, padedant geriau įsisavinti, interpretuoti ir suprasti praeities įvykių ir pasaulio vyksmus. 2019 m Japonijoje, Musašino meno universiteto muziejuje surengtoje parodoje „Paveikslai – atminties vaizdiniai“ menininkas reflektuoja ne tik patirties formų virtualumą, bet pabrėžia ir meno tvarumą, praeities būti dabartyje. Šia kaip ir kitomis savo parodomis Stasiui svarbus atminties išlaisvinimas žadinantis kūrybines, intuityvias emocijas, išvaduojančias žmogų nuo kasdienės sustabarėjusios įtampos taip stengiantis atverti kūrybingą visuomenę.

Eidrigėvičius savo iš atminties gelmių išplaukiančiuose vaizdiniuose pasitelkia įvairias vaizduojamosios grafikos priemones kaip plakatas, iliustracija, miniatiūra, ekslibrisas. Kaip įvardija pats menininkas, jam ekslibrisai buvo atviras langas į pasaulį ir galimybė užimti simboliško penketuko gretas šalia Gražinos Didelytės, Antano Kmieliausko, Saulės Kisarauskienės ir Vinco Kisarausko. Daugiausia iliustracijų vaikų knygoms sukūrė XX a. devintajame dešimtmetyje, kurių daugumą galima pamatyti Japonijoje išleistame albume „Stasys. 155

illustrations. 1978–1990“. Svarbu paminėti pirmąsias Eidrigėvičiaus vaikų išleistas iliustruotas knygas Lenkijoje „*Maža pikta burtininkė*“ (*Mała zła czarownica*, 1978), „*Kranklių karalius*“ (*Król kruków*, 1980), Lietuvoje „*Robotas ir peteliškė*“ (1978), kurios tuo metu pelnė ne vieną aukščiausią apdovanojimą.

Kad Stasys yra menininkas visa siela ir kiekviena savo kūno ląstele, liudija jo neaprepiamas lankstumas, noras išmėginti įvairius žanrus ir meno rūšis, tarp kurių ir skulptūros, objektai, instaliacijos, fotografija, teatras. Be viso to, jis sukuria jau anksčiau minėtus unikalius dailės žanrus – kaukes ir vadinamuosius sielvartus *smutki*, kurie skatina dar labiau priartėti prie atminties refleksijos, gilaus tapatybės ieškojimo. Nepaisydamas dabartiniame laikotarpyje įsivyravusių naujų meno krypčių, menininkas sugeba niveluoti tarp dabarties ir praeities, pritaikydamas savo atminties perspektyvos žiūros kampą dailėje, pasitelkdamas gimtosios žemės pojūtį, prisiminimus, vaikystės įspūdžius, gamtos motyvus, spalvines gamas, mišrias technikas, konstruktyvias formas perteikdamas lietuviškumo dvasią ir tuo pačiu komplikotą nūdienos pasaulį. Meno istorikė Erika Grigoravičienė pabrėžia „Stasys – tai pirmiausia savita gentis vaizdų, kurių prigimtines savybės matomos, bet neapibūdinamos žodžiais, kurie keliauja per įvairias dailės rūšis ir medijas, keičiasi, bet vis dėlto išlieka ir tarsi norėtų būti nepriklausomi, įrodyti esą ne vien neeilinės autoriaus vaizduotės padariniai.“² Išties

2 Eidrigėvičius, S. Kūrybos albumas. STASYS | *piešiniai* | *fotografijos* | *plakatai* | *paveikslai* | *simboliai* | *saitai* | *paslaptys* | *žvilgsnis*. Vilnius: Artseria, 2011.

Stasys turintis savitą kūrybos braižą ir tik jam vienam būdingas meninės išraiškos priemonės, kuriose matomi siurrealistiniai grotesko, paradokso, absurdo ir svarbiausia metaforos elementai, realybės motyvams suteikiantys metafiziškumo, leidžiantys dar vaizdingiau ir įsimintiniau perteikti pagrindinius jo kūrybos motyvus kaip žmogaus vienišumas, liūdesys, susvetimėjimas.

Išties siurrealistinius atspindžius Eidrigevičiaus kūryboje galime ryškiai pastebėti žvelgiant į jo vaizdines idėjų transformacijas. Į jas žiūrint, norisi atmesti racionalų mąstymą, kuris kontroliuoja kūrybą ir išlaisvinti iš pašamonės atkeliaujančias mintis, kurios tampa tikruoju meno turiniu. Vienas ryškiausių siurrealistų atstovų André Bretonas, kuris yra siejamas su oficialiu siurrealizmo atsiradimu, 1924 m. pirmajame savo manifeste pabrėžia, kad „siurrealizmas grindžiamas tikėjimu, jog egzistuoja aukštesnė realybė, kur per visagalius sapnus ir betikslus minčių žaismo srautus karaliauja nepripažintos asociacijų formos. Siurrealizmo tikslas – spręsti svarbias gyvenimo problemas suardant visus psichikos mechanizmus“³. Iš to galime suprasti, kad siurrealizmas ne tik meninis, bet ir intelektualinis, kultūrinis judėjimas, siekiantis prieiti prie pragmatiškų konvencijų paslėptos tikrovės. Kaip teigė Ferdinandas Aliquie (1965), „siurrealizmas yra gyvenimas. Jis nesiekia sukurti literatūrinių kūrinių, jis tik perteikia žmogaus vidinę prigimtį: mylėti, tikėti, atrasti“. Stasio darbai, kaip ir siurrealistiniai meno krypčių

kūriniai, pasižymi praeities ir dabarties, realybės ir sapno, visuomenės aktualijų perteikimu, naudojant specifines menines priemones. Jau vien tai, kad siurrealistų kūrinuose idėjos išreiškiamos hiperbolizuojamomis simbolinėmis detalėmis, metaforomis, kurių pilna ir Stasio darbuose, iš to galime jį taip pat priskirti šiai pašamonę plečiančiai kryptčiai, kuri stengiasi vaizduotės dėka perteikti žmogaus vidinį pasaulį, jo psichologiją. Kaip teigė A. Bretonas, vienas iš svarbiausių siurrealistų tikslų ir esminių būsenų yra žmogaus pašamonės išlaisvinimas⁴.

Apie pašamonėje glūdinčias kūrybos procesų simbolines išraiškas patvirtina psichoanalizės pradininkas Sigmundas Freudas, kurio tekstuose pastebime jo formuojamą psichoanalitinę menininko asmenybės sampratą. Šioje asmenybėje susideda „nugyvento ir esamojo laiko suma“, kurioje atgimsta praeities, dabarties bei ateities vaizdai, patirtis, prisiminimai, išgyvenimai. Todėl atminties įprasminimai, bandant suvokti net vaikystėje patirtus išgyvenimus, tampa nuolatiniai menininko gyvenimo palydovai, kurie turi įtakos tolimesniems pasirinkimams, formuojant menininko pasaulėjautą bei santykį su kitais žmonėmis. Stasio dažnai vaizduojamas kaimo namelis turi simbolinę prasmę išreiškiantis įstrigusius vaikystės prisiminimus, gimtuosius namus, tėviškę. „Tušti keliai, paukštis, medis ar trobelė toli prie horizonto – šie motyvai kartojasi mano darbuose. Tie lygūs laukai, tylą, susimąstymas ir svajonės yra mano vaikystės ženklai...“⁵ – įvardija menininkas.

3 Manifesto of Surrealism by Andre Breton (1924). Prieglauda per internetą: <<https://www.tcf.ua.edu/Classes/Jbutler/T340/SurManifesto/ManifestoOfSurrealism.htm>> [žiūrėta 2020 04 25].

4 *Ibid.*

5 Stasio Eidrigevičiaus 60-osioms gimimo metinėms, Ingrida Korsakaitė, „Rubinaitis“, 2009, Nr. 2 (50).

Šiuos nostalgiskus ir giliai dvasią gydančius vaizdus apie šeimos bendrumą, giminytės jausmus galime pastebėti jo iliustruotose knygose: „Trijų brolių svirnelis“, „Devyni broliai ir jų sesuo Elenyte“ ir kt. knygose. Freudas taip pat pabrėžia *gydomąjį* poveikį, kaip vieną iš pagrindinių meninės kūrybos funkcijų. Jo teigimu, teikiamą gydomąją meno įtaką pajunta ne tik menininkai, bet ir meno žiūrovai. Žmonės, besidomintys menu, patiria estetinį malonumą, slopina savo sieloje įtampą, padeda emocionaliai išsikrauti ir galbūt netgi išvengti viduje pasislėpusios psichinės patologijos. Todėl giliau paanalizavę Eidrigėvičiaus darbus, galime išvelgti jo gebėjimą savo kūryba išvaduoti žiūrovą nuo pernelyg didelės įtampos, vidinių prieštaravimų, perkelti jį į nepavojingą iracionalų, simbolių pripildytą žmogaus pasąmonės pasaulį.

Siurrealistiniu ir psichoanalitiniu požiūriu žvelgiant, akivaizdu, kad Eidrigėvičiaus gvildena užslėptą menininko pasąmonės pasaulį, kuris turi reikšmės ne tik menotyrinėje, kultūrologinėje, bet ir meno filosofinėje, meninės kūrybos procesų psichologijoje keliamose problemose, tyrinėjanciose disciplinos raidą. Lietuvoje psichoanalitines meno idėjas įvairiais aspektais aptaręs Antanas Andrijauskas nužymėjo esmines teorijos sąsajas: nuo metafizikos iki metapsichologijos. Profesorius, analizuodamas įtakingiausius psichoanalitikus (Freudas, Jungas, Lacanas), aptaria jų poveikį intravertiškumui, intuityvizmui, misticizmui, kontempliacijai ir t. t. Todėl

pastebėdami Eidrigėvičiaus kūryboje siurrealizmo simbolinius atspindžius, psichoanalitiškai atsigrežiame ir į šiuos stiprią įtaką turinčius autorius.

Vienas prasminių ir išskirtinių Stasio Eidrigėvičiaus kūrybos akcentų – tai, kad jis nevengia metaforų, kurios suteikia galimybę jautriau ir paslaptinčiau atskleisti sąmonės virpesius. Analizuodama Eidrigėvičiaus kūrybinį potencialą, pastebiu jo regimą intuiciją, vaizduotės interpretaciją, pasąmonės jausmą, unikalų mąstymą, stiprų tikrovės suvokimą. Išties jo metaforų reikšmės prikausto dėmesį savita emocine įtampa, poetine išraiška, vaizdinių ir palyginimų gausa, įvairove ir originalumu. Taip įkūnija idėją, kad pilnatvė ir tuštuma yra viena kitą papildančios būsenos. Vieną pirmųjų paradokso ir lyrikos jungčių menininkas panaudojo iliustruodamas K. Sajos apysaką – pasaką „*Už nevarstomų durų*“ (1978), kurioje išryškėjo veikėjų charakteristika atspindinti vaizdžią liaudišką kalbą, kuri giminiška tautosakai. Šioje kaip ir kitose menininko pasakų iliustracijose pakeisti tikrieji vaizduojamieji objektų dydžiai ir realūs jų tarpusavio ryšiai, kuriuose žmonės, gyvūnai, augalai, daiktai netikėtai virsta vieni kitais. Visa tai leidžia stebėti, koks intensyvus ir iracionalus menininko vaizduotės variklis.

Eidrigėvičiaus metaforiškų vaizdinių sistemoje nuolatos išnyra lietuviški etnografiniai simboliai, turintys vis kitą reikšmę. Juos vaizduojant, dažnai pasitelkiami išilginti elementai kaip supinta kasa, nusidriekiantis takelis, upelis, dūmų sruogos, laipteliai, simboliškai jungiantys figūras, daiktus, kraštovaizdžius tarpusavyje. Simbolis gyvenime, kaip ir Stasio

Prieiga per internetą: <<https://www.ibbylietuva.lt/rubinaitis/2009-nr-2-50/kad-vaikas-pasakytu-och-stasio-eidrigевичiaus-60-osioms-gimimo-metinems/>> [žiūrėta 2020 05 02].

darbuose, nuolat gimsta ir miršta. Taip, kaip ir kiekviena akimirka, tarsi visas buvimas yra persmelktas galima simbolika. Simbolį galime laikyti tam tikra paslaptimi. Juk mūsų psichika yra gamtos dalis, ir jos paslaptis yra begalinė. Simboliai yra tos paslapties kodai, kurie užbaigdami ratą įgyja ir pranašavimo galimybes. Jungas (1994) tvirtina, kad simbolis yra geriausia įmanoma sąmonės turinio išraiška. Jie gali mums parodyti, kas yra buvę ir kas bus. Todėl paslaptis yra tam tikra „žinia“ sąmonei, nes paslaptis nėra tai, apie ką visiškai nieko nežinome, bet tai, kas mus jaudina, t. y. turi emocinį krūvį.

Kalbėdami apie Jungo psichoanalitinę meno kūrinio reikšmę, būtina turime pabrėžti metafizinio prado kaip *kolektyvinės sąmonės* idėją. „Per meno kūrinį suvokę kolektyvinę sąmonę archetipinėje simbolikoje individas užčiuopia ne tik tai, kas jį vienija su kitais žmonėmis, bet ir pajaučia *kosminį harmoningumą*. Pasiiekti šią nesudrumsčiamą dvasinę pusiausvyros būseną ir yra asmenybės tikslas“ (Jung, 1999). Įsigilinę į tai galime pastebime, kad Eidrigėvičius savo kūriniais ugdo žmogaus dvasią, simboliniais vaizdiniais skatina permąstyti moralinės atsakomybės aspektą. Jo simboliai tarsi signalizuoja priimti kiekvieną akimirką kaip vientisą simbolių, kuriuos supratę, pamatysime, kad simbolis įgyja prasmę tik santykio su kitais simboliais kontekste, gausą. Būtent vientisas kontekstas suteikia prasmę. Tokiu būdu nėra vienas konteksto elementas negali turėti savo prasmės izoliuotai nuo kitų. Todėl iš dalies menininkas iškelia būtinybę gilintis į simbolizmo sintaksę, jų struktūras. Iš to dažnai kyla apmąstymai apie gamtos ir

žmogaus vientisumą, kūrėjo įtrauktumą į vykstančią aplinkoje procesų kaitą, kurios atsiremia į gyvenimo ir mirties cikliškumo slenkstį. Žinoma, tam pajausti reikalinga ypatinga asmenybės jautra intravertiškumo, kuris žmoguje pasižymi gilesniu ir intuityviu pasaulio regėjimu, link. Jis tarsi pro išorinės sąmonės sluoksnį sugeba prasiskverbti į reiškinių esmę – pripildytą, gelminį archetipų pasaulį. Tekstuose galime aptikti, kad Jungas menininko intravertišką kūrybos procesą įvardija *vizionieriškuoju*. Toks menininkas „žmogus aukštesne prasme, jis kolektyvinis žmogus, nesąmoningai veikiančios žmonijos sielos reiškėjas ir formuotojas“ (Jung, 1980). Išties vizionieriškumas dvelkia ir Stasio kūrinuose, jo iliustracijų vaizdiniuose, kuriuose slypi archetipinis metaforiškas unikalumas, tarsi menininkas nebegalėtų to proceso valdyti, nes pats menas užvaldo menininką. Kaip pats Stasys trumpai ir aiškiai įvardija savo kūrybos esmę: „Mano visa kūryba – metafora. Aš esu metafora“⁶⁶. Tai rodo menininko pasinėrimą ir sutapimą su tuo, ką jis daro.

Stebėdami Stasio kūrybą, pastebime, kad jo metaforos paklūsta vaizduotės logikai virsdamos lyg gyvomis pulsujančiomis energijomis, kurios pripildytos estetinėmis prasmėmis. Viena vertus, tai lyg skatina tam tikras daugiaprasmes būsenas apimančias tapatybės ieškojimo kelius, rūpestį visuomenės išlikimu, socialines elgesio kontrolės formas, edukacinius

6 LRT radijo pokalbis su Stasiu Eidrigėvičiumi. *Kultūros savaitė* 2020-02-22. Prieiga per internetą: <<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000094453/kulturos-savaite-stasys-eidrigевичius-as-visur-metafora>> [žiūrėta 2020 05 02].

mokymo aspektus... Beje, menininkas savo metaforiška patirtimi dalijasi ne tik vaizdų perkeltine prasme su žiūrovais, bet ir su studentais tiesiogiai susitikdamas visame pasaulyje – nuo Meksikos iki Japonijos. „Viskas, ką galime perduoti: savo žinias, patirtis, turime perduoti jaunimui. Jeigu turiu per visą savo patirtį surinkęs nors kelis sakinius, tai noriu juos perduoti jauniems žmonėms, galbūt vieną imsi ir įkvėpsi, pastūmėsi. Apskritai kalbėdami apie jaunimą kalbame apie viltį.“⁷⁷

Metaforų poveikis studentams įgauna gilesnę pramę ne tik per Stasio personažus, pozas, figūras, veidus, gestus, bet ir per juos sukuriamas situacijas, išraiškas, savybes, kurios pasakoja socialinius ir istorinius atminties kontekstus. Kaip pats teigia „Aš niekada neilustruojau rašytojo pažodžiui. Mano iliustracijos yra nutolusios nuo autorių pasakojimo, aš duodu istorijai naują reginį.“⁸⁸ Be viso to, jis visuomet palieka žiūrovui terpę interpretuoti, bet kartu ir parodo sąsajas, kad jis egzistuoja santykyje su matomu – mąstomu objektu. Todėl metafora neleidžia pajusti sąstingio, mechanškumo ar rutinos, priešingai, ji priverčia žvelgti lanksčiai, inovatyviai, netikėtai, dėmesingai išsaugojant įvairiaplanį atmintį. Tad šia prasme žvelgiant į Stasio kūrybą, kylančios

įžvalgos, metaforą leidžia priskirti tam tikrai nesibaigiančiai atminties distancijai, atotrūkiui ir atsipalaidavimui galbūt saugant nuo kaustančios praeities konteksto. Fiksuotas praeities situacijas pastebėti be išankstinio nusistatymo, kuri išprausta į surėmintą patirtį, o metaforos dėka aktualizuoti išpūdžius ir įvairių žinių išsaugojimą, kuriant aplink save intelektualines kategorijas.

Neatsitiktinai nuo seno bandyta įvairius atminties reiškinius analizuoti tautosakoje, mitologijoje, pasakose, liaudies mene. Todėl ryškius siužetinius pasakos motyvus galime išžvelgti ir Stasio kūrinuose, apimančius žmogaus dvasinio ir mentalinio gyvenimo reiškinius. Būtent Jungo jau minėta *kolektyvinė pasąmonė* kyla iš paveldėtos smegenų struktūros ir dvasiniame gyvenime pasirodanti mitologinių vaizdinių, simbolių ir motyvų pavidalu. Be viso to, tai tarsi istorija, į kurią sutelpa asmeninė, šeimos, bendruomenės ir visos žmonijos patirtis, turinti įtakos ne tik individualiam žmogaus gyvenimui, bet ir meninei interpretacijai. Būtent Eidrigėvičiaus iliustruotos pasakos, atrakintos metaforomis kelia nuojautą, kad už jų glūdi kai kas fundamentalesnio – nekvestionuojami pačios kultūros įpročiai ir papročiai. Jo kūryboje tai tarsi pamatinė idėja ar prasminė ašis, kai archetipiniai vaizdiniai apgauti mitologinėmis aureolėmis atskleidžia visuomenės vertybines savastis.

Ne paslaptis, kad iliustruojant ir semiantis vaizdinės atminties, Eidrigėvičiui artimiausios H. Ch. Anderseno ir Brolių Grimų pasakos, su kuriomis užaugusios ištisos kartos. Jose menininko vaizduojamieji personažai ir herojai mums pasakoja apie savo žygdarbius, pripildytus istorijų

7 Stasys Eidrigėvičius pokalbyje su Jūrate Čerškute, *Moteris* 2017-09-26. Prieiga per internetą: <<https://www.moteris.lt/lt/veidai/g-31344-varsuvoje-gyvenantis-menininkas-stasys-eidrigevicius-jau-pirmos-keliones-metu-supratau-kad-cia-kita-energija>> [žiūrėta 2020 05 06].

8 LRT PLIUS su Stasiu Eidrigėvičiumi 7 *Kauno dienos* 2019-03-02. Prieiga per internetą: <<https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/247245/stasys-eidrigevicius-buti-laimingam-7-dienas-is-eiles-neimanoma>> [žiūrėta 2020 05 07].

atminties, kurie suteikia paslaptį, pažinimo, išminties, o kartais ir mistiškumo. Dažnai Stasys pasakų siužetais bando atverti sudėtingus žmogaus vidinės sąmonės klodus, per kuriuos iškyla prisiminimai, vizualiniai įspūdžiai, kurie skatina pakreipti ne tik žmogaus svajones, mintis, bet ir veiksmus. Tokiu būdu skatindamas ir ugdydamas jo darbštumą, sąmoningumą, dėmesingumą praeičiai, kuri nuosekliai susijusi su dabartimi. Jungas, gilindamas savo išvalgas, teigia, jog meno kūrinys atsiskleidžiantys kolektyvinės sąmonės vaizdiniai įkūnija tautos prigimtį, kompensuoja šiuolaikinės dvasios skurdą, taip pat nurodo moralinių vertybių prasmę. Savo vaizdine, dažnai pasakos motyvais paremta kūtyba tai patvirtina ir Eidrigevičius, tarsi intuityviai atskleidžiantis atminties epochos dvasios paslaptis ir nuspėjantis ateities istorinius lūžius bei pasikeitimus.

Kad pasakose sudėtas žmonijos gyvenimas ir kad jos svarbios jų kultūros istorijai pažinti, rodo jau kelis šimtmečius trunkantys jų moksliniai tyrimai. Įvairiais aspektais jose ieškoma ne tik perteikiamų vaizdinių istorinių šaknų, bet ir psichologinių žmogaus elgesio ypatumų. Apie pasakų daromą reikšmę kalbėjo ir Carlo Gustavo Jungo šalininkė, šveicarų psichoanalitikė Marie-Louise von Franz, kuri teigė, kad pasakos gali padėti keisti įvairias asmenybės savybes: protines, fizines, moralines ir kt. Stasys kalbėdamas apie pasakas pabrėžia: „Visi keliai veda į pasaką, kiekviena jų skleidžia naują žinią.“⁹⁹ Todėl ir šio menininko archetipiniai simbo-

liai nevienareikšmiški, dinamiški, siekiantys per meninę kūrybą realizuoti galimybes vidinio tobulėjimo link, įtvirtinant realia-tyvistinį požiūrį į meną. Tad Eidrigevičiaus aktyvi vaizduotė išties pabrėžia vaizdiniuose glūdinčių simbolių daugiareikšmiškumą.

Apie tai, kad atvaizduose slypi ne tik regima – objektyvi tikrovė, bet ir juose atskleidžiantis psichologinis, mentalinis gyvenimas, kuriuose regimi vidiniai paveikslai savo veikaluose, kalbėjo ir Bergsonas. Anot jo, dabartį suponuoja visuminė praeitis, o atminties ir percepcijos sankirtoje atsirandantys vaizdiniai yra svarbi mentalinio gyvenimo medžiaga. Tad meno kūrinio dėmesys kreipiamas ir iš iracionalios pastebėjimo pusės, norint iškelti įvairias vaizdinės atminties raiškos formas ir atskleisti matymo, prisiminimo sąveiką su pačiu žmogumi. Čia priartėjame prie antropologinių nuostatų, kurias menotyroje kėlė Jurgis Baltrušaitis, sekdamas savo mokytojų Andre Chastelis, Focillono plėtojamų minčių.

Savo tyrinėjimuose Odeta Žukauskienė (2008 m.) pastebi, kad J. Baltrušaitis pabrėžė meno formų tęstinumą, sudėtingus meno formų žaismus, mįslingas jų jungtis, atskleidžiančias mitopoetinę atvaizdų galią. „Antropologinis diskursas kaip tik ir sutelkia dėmesį į simbolių ir simptomų, žinių ir nuojautų, metaforų ir metamorfozių, idėjų ir fantazijų, išvalgų ir pramanų sąsajas“ (Georges Didi-Huberman, 2007). Būtent tai pabrėžia ir Stasys, pasitelkdamas įvairias vaizduojamąsias kūrybos priemones, jis kuria ir perkuria vaizdus, kuriuose slypinčios metaforos ir koncepcijos atspindi ne tiek jį supančią tikrovę, kiek jo mentalinį gyvenimą, kurį veikia visuomeninė aplinka, asmeninė vaizduotė, bei individuali atmintis.

99 Stasys Eidrigevičius: „Visi keliai veda į pasaką“. Erika Drungytė, *Nemunas*, 2018-09-21. Prieiga per internetą: <<http://www.nemunas.press/straipsniai/stasys-eidrivevicius-visi-keliai-veda-i-pasaka/>> [žiūrėta 2020 05 10].

Profesorius Antanas Andrijauskas (2011 m.) pastebi, kad prancūzų meno psichologas Henri Delacroix savo tyrinėjimo objektu skelbia ne meną, o kūrybinį mąstymą ir tuos išaukštintus jausmus, kurie yra būtini autentiškam meninės kūrybos proceso ir jo produkto, meno kūrinio, supratimui. Čia pastebime, kad savo kūryba ir Stasys nesistengia parodyti vien tik meno kūrinių pasaulio „grožio“, tačiau jis atidžiai žvelgiančiam žiūrovui atveria tai, kas slypi vizualiam jausminiam pavidale. Ne paslaptis, kad Stasio darbai žiūrovą stimuliuoja įvairiais virpinančiais jausmais, jo vaizduotę ir pašąmonines sielos gelmes skatinant ieškoti charakteringų vardų ir reikšmių jiems apibūdinti.

Pasiekti jausminį sielos gylį dar labiau padeda menininko su niekuo nesupainiojamas autentiškas jau minėtas vaizduojamasis veido – *kaukės* simbolinis braižas. Eidrigėvičius jam skiria ypatingą reikšmę teigdamas: „Veidas žiūri į tave, ir per jį tu pamatai sielą.“¹⁰ 2011 m. Lietuvoje eksponuota jo paroda „Veidas ant kaukės“ atskleidžia po kauke paslėptą melancholiją, nostalgiją, sukrėtą pasaulio personažą akylai tyrinėjantį aplinką. Jis pabrėžia, kad jo kaukės skirtos ne slėptis, bet priešingai – atverti sielą. Gal todėl ir bendraujant su žmonėmis, jam svarbiausia savaiminiai bendražmogiški bendrystės procesai, kaip paprastumas, žiūrėjimas į akis, pasisveikinimas, paspaudimas rankos, kalbėjimas iš širdies...

¹⁰ Stasys Eidrigėvičius pokalbyje su Jūrate Čerškute. *Moteris* 2017-09-26. Prieiga per internetą: <<https://www.moteris.lt/lt/veidai/g-31344-varsuvoje-gyvenantis-menininkas-stasys-eidrigевичius-jau-pirmos-keliones-metu-supratau-kad-cia-kita-energija>> [žiūrėta 2020 05 10].

Žvelgiant dar kitu kampu apie metaforos reikšmę kūryboje ir gyvenime kalbėjo Arvydas Šliogeris, kurio filosofijos galime ieškoti ir Stasio kūrybiniuose vaizdiniuose. Šliogeris teigia, kad metaforoje daugiausia paprastumo ir tokio aiškumo, kuris reikalingas matančiam – mąstančiam mirtingajam. Jos lyg įformina daikto santykį su žmogaus siela, dvasia. Kitaip tariant, metafora jam lyg būtis atstovas kūryboje, net tada, kai žmogus praranda akivaizdų sąlytį su daiktiškuoju būties fenomenu. Nusakyti vaikystės prisiminimams ir patirtims jis randa apibūdinimą – nuostaba, kuri yra viena iš žmogaus vaisingumo šaltinių. Būtent kūryba ir tampa patirčių nuostabomis, kurias transliuojame kaip prisiminimus. Ar ne tai turėjo galvoje Platonas, kūrybą pavadinęs prisiminimu, dėl ko išvydęs nustembi, praregėję? – kelia retorinį klausimą Šliogeris. Galbūt kaip tik todėl, kai kalbama apie prisiminimus ir nuostabą, daug dėmesio Šliogerio filosofijoje skiriama gamtos gamtiškumui, jos sąlyčiui su žmogumi, kur paliečiama pati būties substancija, pati gyvastis. Medis – „nuostabiliausia esinijos sąrangos metafora“, „medis egzistuoja *Tarp* būties ir santykio: šakos – būties šviesoje, šaknys – „materijos“ tamsoje“ (A. Š. 2010). Stasys nuolat ypatingą dėmesį skiria gamtos vaizdinių metaforoms, jų prasmėms. Stasio estetinė, daugiaprasmė kūryba neatsiejama nuo gamtos, kuri jam tarsi gimtoji stichija. Gamtos būties formos, juose besiskleidžianti harmonija ir žmogus menininkui suvokiami kaip vieningos kosminės sistemos dedamosios. Todėl stulbinanti gamtos formų įvairovė, joje besiskleidžiančios energijos yra ta sritis, į kurią jis sutelkia dėmesį, semiasi kūrybinio įkvėpimo.

Panašumų tarp Eidrigėvičiaus ir Šliogerio žvelgiant jų kūrybiniu mąstymu, pastebti ir rašytoja Giedra Radvilavičiūtė. Stasio 2016 m išleista tarmiška knyga „Giedanti gaidžio galva“: „Sėdim su sesėm nulaidė galvs / Mam išėja i neparein... / Sėdim su sesėm nulaidė galvs / Tėvs unt dvyracia yšvežė pieno i nesugrižt... / Sėdim su sesėm nulaidė galvs/ Napalia dur's nebegyrgžd... / Sėdim su sesėms nulaidė galvs/ Petrs nieieška kates...“¹¹¹ tarsi savotiška duoklė tėviškei ir vaikystės metams, jos manymu, tiesiogiai turi sąsąją su A. Šliogerio „Bulvės metafizikos“ antrąja dalimi: „Mano senelio pirkia graži, tačiau tas grožis tarsi prigludęs šešelyje, todėl niekada nenusibosta. Jis būtent belaiskis, todėl senelio pirkia graži visą laiką, per visą mirtingojo gyvenimą; tai ne iš kalbos lavonų sumontuotų puošmenų, o pačios gyvosios Žemės grožis, išsaugantis savo patrauklumą ir paslaptį lygiai taip pat kaip ažuolo, žolyno arba upelio grožis: jis vis tas pats ir vis kitoks, kaip pavasariai, kaip sprogstančių medžių žaluma, kaip auksinės sietuvos upeliuose – ar visa tai gali atsibosti, ar tai gali pasenti“¹²². Čia pastebime, kad tai nėra padriki prisiminimai, tačiau duoklė kasdienybei, kraštovaizdžiui, kuri verčia manyti, kad ir Stasiui, ir Arvydui tikrieji namai – atmintis, kalbanti apie atjautą ir meilę netobuliems, trapiems, pažeidžiamiems žmonėms.

Eidrigėvičiaus poetinis testamentas gimtinei pritraukia žiūrovą, ne tik tarmiškai parašytu tekstu, bet ir jame esančiomis nuotraukomis, iliustracijomis, kurių personažai ieškantys savęs, besimeldžiantys, laisvėn

11 Eidrigėvičius, S. *Giedanti gaidžio galva*. Vilnius: Apostrofa, 2016

12 Šliogeris, A. *Bulvės metafizika: iš filosofo dienoraščių*. Vilnius: Apostrofa, 2010

besistiebiančios belaisviai, į kaimą grįžtantys miestiečiai ir miestiečiai su šaknimis kaime. Gal todėl dažnai Stasiui atmintyje ryškėja ir ypatingą reikšmę užima kaimo žmogus, kuriuos savo darbuose vaizduoja siurrealistškai ir moderniai. „Daugelis dailininkų stengiasi nutylėti, kad jie kilę iš kaimo, o tu, Stasy, tą paprastą kaimo žmogų pakeli iki dievybės“¹³³ – prisimena Eidrigėvičius, įvardydamas kaip vienus gražiausių apie savo kūrybos esmę pasakytus žodžius.

Panašių sąsąją su gamta, perteikimo koloristinių kūrybos bruožų neatsitiktinai atrandame ir Čiurlionio kūryboje. Šis menininkas Stasį formavo nuo pat jo kūrybinio kelio pradžios. Jau Focillonas pripažino, kad menininką formuoja santykis su kitais talentais, savitos meninės kalbos paieškos „pokalbiai“, „ginčai“, stebėjimai. Tai reiškia, kad menininkas kuria veikiamas prisiminimų. Eidrigėvičius sako: „Mano kūriniai, kūrybos linija tarsi kalbasi su M. K. Čiurlionio darbais, su jo mąstymu – ir paukščiai, ir raidės, ir gamta, ir vienvė... Daug kas mudu riša“¹⁴⁴. Be viso to, abiejų kūrėjų darbuose pastebime jungiančias panašias technikas – pastelė, akvarelė, pieštukas. Kaip taikliai teigia minėtas profesorius A. Andrijauskas (2019), Lietuvos modernios dailės tradicijoje Čiurlionis yra tarsi savotiškas rubikonas, su

13 Stasys Eidrigėvičius pokalbyje su Rūta Mikšionienė, *Lietuvos rytas* 2019-07. Prieiga per internetą: <<https://www.lrytas.lt/kultura/daile/2019/07/24/news/prie-stasio-eidrigeviciiaus-jubiliejines-puotos-stalo-gran-kanarijoje-piestukai-ir-popierius-11219425/>> [žiūrėta 2020 05 13].

14 LRT PLIUS su Stasiu Eidrigėvičiumi *Kultūros diena* 2019-01-30. Prieiga per internetą: <<https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/242662/suzinokite-kas-sieja-s-eidrigeviciu-ir-m-k-ciurlioni>> [žiūrėta 2020 05 13].

kuriuo susiduria ir neišvengiamai aiškinasi savo asmeninį santykį beveik kiekvienas jautresnis romantiniams idealams, kolorito magijai, poetiškumui ir muzikalumui atiduodantis duoklę lietuvių kūrėjas.

2019 m. Stasio surengtoje, Čiurlioniui skirtoje *Hommage à Čiurlionis* parodoje, tarsi kelių pasaulių susitikimas, kuriame – pasaka, metafora ir vienišumas paliečia karalių, žalčių, augmenijos temas. O būtent terminas *Hommage* meno pasaulyje tai – vieno kūrėjo aliuzija į kitą. Svarbu pabrėžti, kad sukurti Stasiui šią parodą inspiravo Čiurlionio paveikslas „Jūros sonata. Finale“, kuri susijusi su pagrindinėmis žmogaus gyvenimo temomis, būtimi, patirtimis. Stebėdamas šį kūrinių tuomet Eidrigėvičius nusprendė savo darbuose įamžinti žymaus dailininko inicialus. Čiurlionio „Jūros sonata“, kurios pagrindiniai vizualiniai dėmenys yra jūros platybių ir iš rankų paleisto laivo situacija, leidžia šią idėją toliau interpretuoti Stasiui sukurtoje charakteringoje parodoje.

Užsklanda

Apibendrinant Eidrigėvičiaus kūryboje savitai išsiskleidusius vaizdo ir atminties santykius, keisčiausiai persipinančius su psichoanalitiniais ir egzistenciniais motyvais, prieinu išvados, jog jo plėtojama metaforiška sąmonė išlaisvinanti alogiška *atminties – vaizdo* koncepcija atskleidžia lakia vaizduote apdovanotos asmenybės pasaulio viziją. Itin suasmeninta, iš vaikystės vaizdinių pasaulio išplaukianti jo dailė skatina geriau pažinti psichologinius meninės kūrybos proceso ypatumus.

Eidrigėvičiaus savo lakios vaizduotės ir fantazijos sklaida bei pagrindinėmis estetinė-

mis nuostatomis yra artimiausias siurrealistų ir psichoanalitikų skelbiamam iracionaliam nesąmoningam požiūriui į meninės kūrybos procesą. Į sąmonę čia žvelgiama kaip į svarbų meninio įkvėpimo šaltinį, siekiama panaikinti ribas tarp sapno ir realybės, savo vizijas iškelti virš tikrovės. Paskiros tikrovės detalės čia, peržengus sąmonės cenzūrą, neretai tapomos pabrėžtinai natūralistiškai, sąmoningai iškraipant jų savybės, pabrėžiant sugretinimų alogiškumą, naikinant ribas tarp tikrovės ir nerealių sapnų, haliucinacijų. Meninių vaizdinių sistemų alogiškumas neretai sąmoningai pabrėžiamas meninės kūrybos procese nesusijusių detalių sujungimui pasitelkiant koliažo principus.

Eidrigėvičius kūriniuose vyraujanti nesąmoninga imlių simbolių ir metaforų kalba, paradoksali vaizdinių sugretinimai atgaivina suvokėjo prisiminimų srautą, sudėtingiausias praeities ir dabarties sąsajas, skatina kelti amžinus žmogaus būties prasmingumo klausimus. Išsamesnė šio menininko simbolių ir metaforų analizė rodo, kad gamtos pasaulio motyvai, įvairų civilizacinių pasaulių, kultūrų įvaizdžiai savitai atsispindi spontaniškoje jo lakių prisiminimų ir vaizdinių sklaidoje.

Žvelgiant į dailininko drobes, tarsi regimi atvaizdai virsta atminties vaizdiniais, kurie nepastebimai įsikverbia į suvokėjo sąmonės erdves.

Reziumuodami išsakytas mintis, galime teigti, kad Eidrigėvičius atstovauja negausiai dabartinių lietuvių dailininkų grupei, pasižyminčiai individualiu kūrybiniu braižu, kuriai būdinga stipri vaizduotė, lakus asociatyvinis išorinio pasaulio suvokimas, intelektualumas, artistiškas ir filosofinis refleksyvumas.

Literatūra

Aliquie, F. *The philosophy of surrealism*. The University of Michigan Press, 1965.

Andrijauskas, A. *Meno psichologija: nuo kūrybingumo ištakų iki psichopatologijos*. Vilnius: LKTI, 2019.

Andrijauskas, A. *Vakarų estetika ir meno filosofija* (Estetikos ir meno filosofijos idėjų istorija: Rytai-Vakarai). Vilnius: LKTI, 2017.

Andrijauskas, A. *Meno filosofija (kritinė XVIII–XX a. koncepcijų analizė)*. Vilnius: Mintis, 1990.

Andrijauskas, A. Carl Gustav Jung: gyvenimo ir mąstysenos trajektorijos. *Psichoanalizė ir filosofija*. Vilnius: Pradai, 1999.

Andrijauskas, A. Pašamonės pasaulio archeologija: Carlo Gustavo Jungo atradimai. *Darbai ir dienos*, 1998, Nr. 7(16).

Bergson, H. *Kūrybinė evoliucija*. Iš prancūzų kalbos vertė P. Račius. Vilnius: Margi raštai, 2004.

Didi-Huberman, G. *L'image ouverte*. Paris: Gallimard, 2007.

Eidrigėvičius, S. *Giedanti gaidžio galva*. Vilnius: Apostrofa, 2016.

Eidrigėvičius, S. Kūrybos albumas. *STASYS | piešiniai | fotografijos | plakatai | paveikslai | simboliai | saitai | paslaptys | žvilgsnis*. Vilnius: Artseria, 2011.

Freud, S. *Psichoanalizės įvadas*. Paskaitos. Vilnius: Vaga, 2009.

Gyvybinis polėkis: Bergsono filosofijos interpretacijos (Ne-klasikinė filosofija). Sudar. Andrijauskas, A. Vilnius: Versus aureus, 2008.

Jung, C. G., *Žvelgiant į pasamonę*. Vilnius: Taura, 1994.

Psichoanalizės fenomenų interpretacijos (Ne-klasikinė ir XX a filosofija).

Sudar. Andrijauskas, A., Rubavičius, V. Vilnius: Meno rinkos agentūra, 2016.

Rubavičius, V. Lietuvių ir Kitas kultūroje ir kultūrinėje atmintyje. *Atmintis, vaizdas, kultūra*. Vilnius: LKTI, 2015.

Šliogeris, A. *Bulvės metafizika: iš filosofo dienoraščių*. Vilnius: Apostrofa, 2010.

Uždavinys, A. *Kūrybinė vaizduotė. Dailės kritika ir publicistika*. Vilnius: LKTI, 2013.

Žukauskienė, O., Gaižutytė-Filipavičienė, Ž. *Atminties ir žvilgsnio trajektorijos*. Vilnius: LKTI, 2018.